

Kjærlighet til trær

Når tømmerhuggerne felte et tre før i tiden, har jeg lest, tok de av seg lua og ba om unnskyldning. De følte formodentlig et slektskap, og kjente kanskje et stikk i hjertet idet de høstet så beskjedent som de kunne av naturen.

Av Lars Gilberg
lag@vl.no

Jeg er redd det er et stykke fra denne ydmyke og deltakende holdningen, til den som preger tiden vi lever i. Mange moderne mennesker regner nok trær som ting og materie. Færre ser på trærne som levende og besjelede venner i skaperverket.

«They took all the trees, they put them in a tree museum. They charged the people a dollar and a half just to see them», synger Joni Mitchell i sangen Big Yellow Taxi.

Så føyer hun til:

«You 'll never know what you got, till it's gone».

Men noen vet det, heldigvis, før de mister. Min venn Synne er en av dem. Hun har dager hvor hun har så lite krefter at hun ikke klarer å gå. Da hender det hun krabber på alle fire inn i skogen. Så viktige er trærne for henne. De gir henne steder å hvile. Derfor kan hun skrive om trær slik ingen andre gjør. I diktsamlingen «Alt er noe annet» får vi andre innblikk i det hun ser:

Det er trær

som sier at alt

skal bli bra.

Om nettene trekker trærne ut

på slettene.

De minste bykser

og snur seg i luften. De eldste

tråkker tung over bakken. Grenene pruster

og stammene damper

som dyr damper etter et løp

bare stillere.

De finner gressets patter

med mulen og dier lenge

før de slikker

stammene rene. Jeg stryker dem

over ryggen og hvisker

bevegelsen til beina. De lar meg ri

tilbake mens de glipper

med øynene; forståelse

er forsinket.

Den er visst ofte det, forståelsen. Der er Synne og Joni Mitchell på linje. Men kanskje er forsinket forståelse bedre enn ingen forståelse? Jeg er ikke sikker. Det er i det minste en nyanseforskjell mellom å forstå seint og forstå *for* seint.

Jeg så det tydelig da jeg var pasient på Sunnaas sykehus for noen år siden. Der var jeg omgitt av mennesker som som hadde mistet det meste, unntatt livet. Ikke minst hadde de tapt evnen til å bevege seg fritt i naturen. De kunne se de vakre trærne og svabergene utenfor vinduet, men nå måtte de nøye seg med å gå tur med øynene.

Det er en tung omstilling å havne i rullestol. Men mange av dem jeg ble kjent med på Sunnaas, ga uttrykk for at det var en ting som var enda tyngre:

Å forstå at de egentlig ikke hadde forstått.

Forstått hva de hadde – før de mistet det.

Før jeg kom så langt som til Sunnaas, tilbragte jeg to måneder innenfor sterile og fargeløse vegger på Ullevaal Sykehus. Det var dager, netter, timer og minutter hvor jeg var bortenfor sliten og hinsides redd. Jeg kjempet for livet. Jeg kunne ikke røre meg, lå på ryggen og stirret ut i endeløsheten.

Jeg husker den dagen jeg ble flyttet fra ortopedisk til plastisk-kirurgisk avdeling. Fra det nye rommet så jeg ikke bare himmel utenfor vinduet. Jeg så også toppen av et tre. Det gjorde en enorm forskjell.

Det var en bjørk. Den var tilårskommen, men grønn og frisk. Hver dag vinket den med bladene. Av og til tok den imot en fugl. Det skjedde alltid noe. Treet var levende – selv om det var like ute av stand til å bevege seg som det jeg var.

Jeg drømte om at jeg en dag skulle komme meg ut og hilse på treet.

Se på det, se stammen og røttene.

Ta på det, kjenne furene i barken.

Lukte, inhalere neveren.

Og lytte, legge øret inntil stammen og være stille, helt til jeg hørte treet stemme.

Fra den dagen av da jeg klarte å sitte i sengen, ble det et konkret mål: Jeg ville trene meg opp til å besøke treet – uten hjelp fra andre.

Den dagen jeg klarte det, er et av de mest intense øyeblikk i mitt liv. Det spilte ingen rolle at jeg besvimte der ute.

Da jeg våknet i sterile omgivelser igjen, hadde jeg et bjørkeblad inne i hånden.

Siden den dagen er det blitt et ritual for meg å klemme trær. Riktignok tok det litt tid før det å gå ut i naturen var noe jeg kunne regne med å klare når jeg våknet om morgenen. Men etterhvert fikk jeg lov, oftere og oftere.

Nå er det sjelden at vindusglasset står mellom meg og det som er på andre siden av blikket mitt. Jeg kommer meg ut. Og jeg klemmer trær.

For meg fungerer det som en påminnelse om hvor heldig jeg er. Jeg kan bevege meg, jeg kan gå bort og gi klemmer, trenger ikke å stå og vente på at andre skal klemme meg.

Trærne viser meg også hvor liten jeg er – i forhold til det store som jeg er en del av. De hjelper meg til å stoppe opp og lytte til den indre stemmen. Den som sjelden kommer til orde når jeg har det travelt.

Spesielt godt liker jeg trær som står på værharde steder, gjerne alene. Trær som er skadet, som bærer sine arr med verdighet. Som lyser livsvilje.

Men alle trær har egenskaper som jeg opplever som favnende. Trærne er tålmodige og trofaste. De tåler. Og de trøster.

Når jeg holder rundt treet, og blir holdt, tenker jeg på at jeg bæres av jorden. Den roterer rundt sin egen akse, og farten det skjer med når jeg holder rundt et tre i Oslo, er på om lag 200 meter i sekundet. Er jeg nærmere ekvator, slik jeg er når dette skrives, er farten det dobbelte. Det er litt av en hastighet. Men jorden bærer både meg og treet, slik jorden igjen holdes av andre krefter i sin bane i det uendelige universet. Sett fra verdensrommet er planeten vår som en liten juletrekule, trukket med et papirtynt lag pustbar luft. Her puster jeg og trærne. Men jeg kan ikke puste uten dem

Så lenge vi puster, er vi i live.

Hun som sto meg nærmest sluttet å puste for snart to år siden. Hun døde i en ulykke i fjellet. Mitt ellers så stabile indre landskap ble revet opp som av et jordskjelv.

Avgrunner åpnet seg. Dype, mørke.

Hun var min sjelevenn, hun var like glad i trær som meg. Hun pleide å klatre i dem, og henge opp-ned. Noen ganger falt hun ned og slo seg i hodet. Andre ganger kom hun hjem uten mobiltelefon og lommebok. De hadde falt ut da hun snudde verden på hodet.

Jeg tror trærne i parken hennes savner henne, like mye som jeg savner henne. Jeg drar dit for å klemme dem. For å minnes, for å takke for det jeg fikk, for å holde løfter, for å holde kontakt.

Trærne der er gamle, de ble født lenge før meg. Og de vil stå her lenge etter at jeg er borte.

Men noe står fast: Vi skal ikke være her så lenge noen av oss.

Hun minner meg om det, hun som har tatt bildene til denne artikkelen. For åtte måneder siden falt hun 14 meter under klatring. Mirakuløst nok overlevde hun, men brakk et dusin bein i kroppen.

Hun kan stå igjen. Kan ta bilder. Og hun klemmer trær.

Ofte gir hun meg takknemlighetsøvelser jeg skal gjøre før jeg legger meg. Som å tenke gjennom hvilke velsignelser dagen har gitt meg. Og takke for dem.

Før OL i Sydney i 2000 var jeg i Australia på reportasjereise. Flere steder møtte jeg aboriginere som demonstrerte mot gigantarrangementet. Urbefolkningen kjente på at myndighetene oppførte seg som ranere. De hadde tatt jorda deres. De hadde ødelagt kulturen. De hadde tatt barna fra aboriginere og plassert dem i hvite, møblerte hjem. Og nå ville de bruke aboriginerne som maskoter i et underholdningsshow som kostet milliarder, samtidig som lite penger ble satt inn mot arbeidsledighet, rusproblemer og andre effekter av fremmedgjøringen for dem som helst ville leve i pakt med naturen. I en park i Sydney satt jeg lenge og delte tid med aboriginen Fred. Han snakket varmt om å leve i pakt med naturen. Om å elske jorda.

Jeg spurte ham om hva jorden heter på stammespråket hans. Kanskje hadde jeg en forventning om at han ville komme opp med et tosifret antall betegnelser, slik eskimoene gjør når de skal beskrive snø. For snø er ikke snø for en eskimo.

Men nei. Fred svarte at hans stamme ikke hadde noe ord for jord. Jeg kunne nesten ikke tro det. Så jeg gjentok spørsmålet i ulike varianter. Men, fortsatt nei. Ordet jord fantes ikke, påsto Fred.

Det høstes helt ulogisk ut for meg. I et innfall la meg selv på ryggen på den hardtrampede bakken. Jeg pekte på meg selv og sa «Lars». Så pekte jeg på bakken og sa «earth».

Fred smilte og la seg ned ved siden min. Så pekte han på seg selv og sa «Fred».

Deretter pekte han på bakken og sa «Ngamba».

«So, after all, ngamba is the word for earth?» spurte jeg på engelsk.

«No, Ngamba is our word for mother», svarte Fred.

Nå var det min tur til å smile. Der og da visste jeg at ngamba ville bli et viktig ord for meg. Siden har jeg brukt det daglig når jeg klemmer trær. Det minner meg om at jeg bæres. Av moder jord. Slik jeg ble båret før fødselen. Slik jeg bæres mot nye fødsler, transformasjoner der jeg kan bli enda mer meg selv. Den jeg har potensiale til å være. Den som ingen andre kan steppe inn og være for meg.

Jeg var en enkel gutt fra landet da jeg flyttet til Oslo på 80-tallet. For å få nye innsikter og erfaringer bestemte jeg meg for å dukke ned i ulike subkulturer som hovedstaden kunne by på. Det fleste av disse ekspedisjonene innebar et steg ut av komfortsonen.

Jeg satte opp en liste og krysset av etterhvert, en ny studietur hver måned.

Homseklubb, opera, boksing, homeparty for naturmedisin, golf, teater, strippeklubb, ballett, paragliding og et besøk på Oslo Kristne Senter. Da jeg kom til sistnevnte sted, var den svenske gründeren av Livets Ord, Ulf Ekman, hovedtaler. Han gikk rundt på scenen og skrøt av hvordan han hadde lært sine egne barn å slutte å be til Jesus. Ja, for man skulle ikke be. Det var ubibelsk. Man skulle BEFALE.

Så Ulf Ekmans barn gikk rundt hjemme i stugan og BEFALTE gud, fortalte pappan stolt. Jeg tenkte: Du verden, det må være en liten gud han har. Som kan putte ham i lomma og gis ordrer.

Jeg trodde kanskje at noen i salen ville reagere. Men nei, det var stemning som på Lerkendal etter en Rosenborg-scoring. Jeg tok turen opp på galleriet, og så ned på forsamlingen. Det var en skog av oppadvendte hender og ansikter. Uttrykket lignet en kollektiv orgasme.

Til min forskrekkelse oppdaget jeg et kjent ansikt. Tina, som jeg hadde gått på skole med to år tidligere, virket å være like langt inn i transen som de andre. Jeg merket at jeg ble trist. Det var vondt å se. Plutselig hadde jeg ikke distanse i mitt sosiologiske studium lenger.

Jeg ventet ved utgangen til hun kom. Hun var oppglødd og gira. Ba meg med på et privat ettermøte. Jeg ble med, usikker på hva som ville skje. Tina introduserte meg for en rekke ungdommer, de fleste på min egen alder. De fortalte meg opprømte om den åndskampen de sto midt oppe i, hvor viktige de følte seg. For de hadde en formidabel oppgave: Å nedkjempe djevelen. Som Tina sa: «Gud er avhengig av meg!»

Så så hun på meg, lot blikket hvile helt til alle så på meg, og så spurte hun:

«Hva er det som er meningen med livet for deg da, Lars?»

Den satt. Jeg ble stille. Visste ikke hva jeg skulle svare. Hurtigspolte et par prøvesvar inni meg. Som at jeg blir glad av å løpe. Eller bare å være i naturen. Sånne ting. Men det høstes litt puslete ut. Sammenlignet med åndskamp og krig mot djevelen.

Heldigvis var åndskrigerne tålmodige og høflige. De lot meg tenke. Ante kanskje at det ville komme noe. Det som kom, overrasket også meg selv. For jeg hadde aldri tenkt det før. Aldri formulert det. Men etter at jeg hørte meg selv si det, er det blitt noe jeg kan hvile i.

«Jeg tror vel meningen må være at jeg skal være Lars. Bli mer og mer Lars, jo eldre jeg blir», sa jeg.

«Så alt handler om det?» var det en som spurte.

«Jeg tror det begynner der. At det er kjernen. Jeg må løse den koden som er bare min, finne ut hvem jeg er og hvem jeg vil være. Resten blir bare konsekvenser».

«Er ikke det temmelig egoistisk?»

«Kanskje det. Men hvordan skal jeg kunne være noe for andre hvis jeg ikke er på plass selv?»

Mens jeg jobber med denne artikkelen, får jeg en tekstmelding fra Norge. Min venn Ketil forteller at han akkurat har hørt kong Haralds nyttårstale.

«Han sa at vi alle bør bli den vi er født til å være», står det i sms'en.

Jeg blir glad. Både over at kongen sa det. Og over at min venn kjenner på seg at slikt må rapporteres til meg. Han har sett meg, hundrevis av ganger, klemme trær når vi er ute i skogen.

For i prosjektet å finne min plass, som en ørliten del av altet, har trærne vært mine gode hjelpere. Og de viste vei tidlig.

Jeg var 14 da jeg i norsktimen på ungdomsskolen leste diktet "Det tornede Træ" av Johann Sebastian Welhaven. Det var ikke spesielt kult for en gutt å kjenne tårene strømme og stemmen briste i åttende klasse, men jeg kunne ikke hjelpe for det da jeg leste:

*Ynder du Træet, da maa du ei hade
den hvasse Torn mellem Blomster og Blade
Da Træet var ungt med den blødeste Hud
blev det et standset, forkomment Skud
En Torn er en Kvist der har taget Skade*

*Tænk hvad et spirende Liv maa lide
hvor Mørket ruger og Taagerne skride
Ja, se dig om paa den fattige Plet
hvor Træet leed og blev tornekleedt
men bar dog Blomster, duftende, blide*

*Blandt al den Glæde en Vaar udfolder
er Tornen et Savn som Planten beholder
Den sier i Væxternes stumme Sprog:
"Jeg saarer, men ak, jeg gjemmer dog,
en større Smerte enn jeg forvolder".*

Welhaven var kjent for sin arroganse og sin skarpe tunge. Det var offentlig kjent at han elsket Camilla Collett, søsteren til hans fremste dikterival, Henrik Wergeland, og at han ikke kunne få henne.

Smerten ved å være avsondret fra det fellesskapet man helst ønsker seg, er en smerte mange har kjent på. Jeg smaker på den selv idet jeg skriver denne artikkelen. Det er en blå følelse. For trær som står alene er den neppe ukjent.

Når jeg løfter blikket her jeg sitter, ser jeg en rekke hus og bungalover der det stikker trær opp fra taket. Ser jeg nærmere etter, ser jeg at husene er bygget rundt trærne, at trærne har vært der først, og at husene har tilpasset seg. Det er fint å se på.

Jeg sitter med en følelse av at denne byggeskikken er i slekt med holdningen til tømmerhoggerne, de som tok av seg lua når de måtte felle et tre.

Før de tok på lua igjen, var det god skikk, har jeg hørt, å lage et hull i stubben, legge et par frø fra kongler der og fylle i med jord.